

An Analysis on the Legal Development of Human, Animal and Plant Health with an Emphasis on the Agreement on Health and Plant Health Measures (SPS)

Eiman Paksima¹, Seyed Bagher Mirabbasi^{2*}, Mohammad Sadeghi³, Seyed Taha Mousavi Mirkolaei⁴

1. Department of Public International Law, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran.
2. Department of Public Law, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
3. Department of Law, Hormozgan University, Bandar Abbas, Iran.
4. Department of International Law, Ershad Damavand Non-Profit Higher Education Institute, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The Sanitary and Phytosanitary Agreement (SPS) govern regulations aimed at protecting human, animal and plant health. Today, in the international system of many governments, regulations have been established to ensure the health of consumers' food and to prevent the spread of pests or diseases among animals and plants. This health (human and animal health) and phytosanitary (plant health) measures in the form of international commitments have raised the protection areas to some extent, but the challenges facing the effective implementation of guarantees lead to non-compliance with international commitments in It has various forms that can threaten human health.

Method: This research is of a theoretical type and the research method is descriptive-analytical and the method of collecting information is library-based and by referring to documents, books and articles.

Ethical Considerations: In this research, the principles of trustworthiness, honesty, neutrality and originality of the work have been respected.

Results: In relation to regulations related to health and safety, the Agreement on Technical Barriers (Conservation of Natural Habitats) over trade has been replaced by the Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS). The occurrence of danger for human, animal and plant health has been compiled. In this article, we will examine the measures taken in the SPS agreement.

Conclusion: The purpose of this agreement is to create a framework of rules and principles necessary to develop, approve and implement sanitary and phytosanitary measures in order to reduce the negative effects on trade. Among these forms, we can mention the requirement to import products from disease-free areas, product inspection, special inspection or processing of products, determining the maximum allowed levels of pesticide residues or the permitted use of certain additives in food.

Keywords: World Trade Organization; Biosafety Protocol; TRIPS Agreement; Human; Animal and Plant Health

Corresponding Author: Seyed Bagher Mirabbasi; **Email:** mirabbassi.sb@gmail.com

Received: June 24, 2023; **Accepted:** November 19, 2023; **Published Online:** September 19, 2024

Please cite this article as:

Paksima I, Mirabbasi SB, Sadeghi M, Mousavi Mirkolaei ST. An Analysis on the Legal Development of Human, Animal and Plant Health with an Emphasis on the Agreement on Health and Plant Health Measures (SPS). Medical Law Journal. 2024; 18: e17.

بر توسعه حقوقی سلامت انسان، حیوان و گیاه با تأکید بر توافق نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی (SPS)

ایمان پاک‌سیما^۱، سیدباقر میرعباسی^{۲*}، محمد صادقی^۳، سیدطه موسوی میرکلانی^۴

۱. گروه حقوق بین‌الملل عمومی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

۲. گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳. گروه حقوق، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران.

۴. گروه حقوق بین‌الملل، مؤسسه آموزش عالی ارشاد دماوند، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: توافق نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی (SPS) ناظر بر مقرراتی است که هدفش حمایت از سلامت بشری، حیوانی و گیاهی است. امروزه در نظام بین‌الملل بسیاری از دولت‌ها مقرراتی برای تضمین سلامت غذای مصرف‌کنندگان و پیشگیری از شیوع آفات یا بیماری‌ها در میان حیوانات و گیاهان وضع شده است. این تدابیر بهداشتی (سلامت انسانی و حیوانات) و فیتوسنیتری (سلامت گیاهان) در قالب تعهدات بین‌المللی زمینه‌های حفاظت را تا حدودی مرتفع ساخته است، اما چالش‌های پیش روی اجراهای مؤثر ضمانت‌ها، منجر به عدم پایبندی به تعهدات بین‌المللی در اشکال مختلف آن شده است که می‌تواند سلامت بشری را مورد تهدید قرار دهد.

روش: این تحقیق از نوع نظری بوده و روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی است و بر مبنای جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: در تحقیق حاضر، اصل امانتداری، صداقت، بی‌طرفی و اصالت اثر رعایت شده است.

یافته‌ها: در رابطه با مقررات مرتبط با بهداشت و سلامت، موافقت‌نامه موانع فنی (Conservation of Natural Habitates) فرا روی تجارت، جای خود را به موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی (SPS) داده، این موافقت‌نامه، شرایط اعمال استانداردهای را برای تعیین میزان احتمال وقوع خطر برای سلامت انسان، حیوان و گیاه تدوین کرده است. در این مقاله به بررسی دقیق اقدامات صورت گرفته در موافقت‌نامه SPS می‌پردازیم.

نتیجه‌گیری: هدف این موافقت‌نامه ایجاد چارچوبی از قواعد و اصول لازم به منظور توسعه، تصویب و اجرای اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی است تا از این طریق، آثار منفی بر تجارت را کاهش دهد. از جمله این اشکال می‌توان به الزام در واردات محصولات از منطقه عاری از بیماری‌ها، بازرسی محصولات، بررسی ویژه یا فرآوری محصولات، تعیین حداکثر سطوح مجاز از ته‌مانده‌های آفت‌کش‌ها یا استفاده مجاز از مواد اضافه‌کردنی خاص در غذا یاد کرد.

واژگان کلیدی: سازمان تجارت جهانی؛ پروتکل ایمنی زیستی؛ توافق‌نامه تریپس؛ سلامت انسان حیوان و گیاه

نویسنده مسئول: سیدباقر میرعباسی؛ پست الکترونیک: mirabbassi.sb@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۸؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۲۹

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Paksima I, Mirabbasi SB, Sadeghi M, Mousavi Mirkolaei ST. An Analysis on the Legal Development of Human, Animal and Plant Health with an Emphasis on the Agreement on Health and Plant Health Measures (SPS). Medical Law Journal. 2024; 18: e17.

مقدمه

امروزه در دنیا بیش از هر زمان دیگری بحث کیفیت مورد توجه قرار می‌گیرد، چراکه با طی مراحل رشد و توسعه و رسیدن هر کشوری به سطوح بالاتری از توسعه اقتصادی اجتماعی و علمی، زمینه‌های لازم برای توجه به کیفیت کالاها به خصوص وقتی که این کیفیت در ارتباط با سلامت انسان‌ها قرار می‌گیرد، فراهم می‌شود. بنابراین در چنین شرایطی موضوع کیفیت و چگونگی حصول به سطح مطلوبی از آن در عرصه تولید و تجارت مطرح می‌شود. در جهت پاسخ به همین ضرورت در سازمان تجارت جهانی نیز موضوع کیفیت و استانداردها در تجارت جهانی مورد توجه قرار گرفته و با عقد موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت (Agreement on Technical Barriers to trade) و موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی (The Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (the "SPS Agreement") تلاشی است در راستای اصول و موازینی برای تنظیم و اعمال استانداردها و مقررات مرتبط در تجارت جهانی می‌باشند، البته موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت از دور توکیو در قالب مجموعه مقررات مربوطه به استاندارد (Standards Codes) در بین ۳۲ کشور از اعضای گات رواج داشت که در دور اروگوئه با انجام مذاکرات تکمیل شده و به شکل کنونی درآمد و در بین همه اعضای سازمان تجارت جهانی لازم‌الاجرا شد، اما موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی اساساً در دور مذاکراتی اروگوئه برای اولین بار و در ارتباط با موافقت‌نامه کشاورزی مطرح شد و به نتیجه رسید (۱). در این مقاله سعی می‌شود موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی بررسی شود.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

روش

این پژوهش از نوع نظری بوده و روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

یافته‌ها

متأسفانه تاکنون هر اقدام بهداشتی و یا بهداشت گیاهی داخلی که در هیأت حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی مطرح شده است، ناقض قواعد تجاری شناخته شده است، به علاوه هرچند در موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، سعی شده است که میان دو هدف ترویج و ارتقای تجارت از یکسو و حمایت از سلامت و حیات انسان‌ها، حیوانات و گیاهان از سوی دیگر تعادل برقرار گردد، اما تاکنون اکثر تحلیل‌ها و رویه‌ها نشانگر برتری تجارت بر هدف دیگر بوده است.

بحث

۱. موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی (نباتی): تصویب موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در حقیقت پاسخی بود به برخی کاستی‌های نظام حقوقی گات ۱۹۴۷ در خصوص مسائل مرتبط با تجارت، بر طبق بند «ب» ماده ۲۰ گات، کشورهای عضو گات حق دارند اقدامات ضروری برای حقوق سلامت انسان، حیوان و گیاه را انجام دهند، به شرطی که این اقدامات ابزاری برای تبعیض خودسرانه یا غیر قابل توجیه میان کشورها در شرایط یکسان، یا محدودیتی پنهان بر تجارت بین‌الملل نباشد. احراز معیار ضروری مذکور در ماده ۲۰ گات بسیار دشوار می‌نمود و این احتمال هم وجود داشت که کشورها از نگرانی‌های دروغین در حوزه سلامت که مبانی علمی صحیحی ندارند، برای توجیه اقدامات خود و استناد به بند «ب» ماده ۲۰ گات استفاده کنند (۲). در دوران موافقت‌نامه گات، هیأت‌های رسیدگی به حل و فصل اختلاف چه به لحاظ فنی و

اما تصریح می‌کند که معیارهای به کارگرفته‌شده باید بر اساس ارزیابی ریسک باشند و تنها تا حد ضروری برای حمایت از سلامتی و حیات گیاه، جانور یا انسان به کار گرفته شود و نباید به طور اختیاری یا غیر موجه بین کشورهایی که دارای شرایط یکسان هستند تبعیض قائل شود (۶). بند ۷ ماده ۵ موافقت‌نامه به اعضا اجازه می‌دهد تا معیارهای موجود در موافقت‌نامه را در شرایطی که ارزیابی عینی‌تری از خطر مطرح‌شده به عمل آمده باشد، اتخاذ نمایند (۷).

موافقت‌نامه بهداشتی، یکی از موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی، در رابطه با حقوق سلامت است که مصوباتی مرتبط با موانع تجارت دارد فلسفه ایجاد آن عدم سوءاستفاده از استثناعات بند «ب» ماده ۲۰ گات می‌باشد. این موافقت در زمره موافقت‌نامه‌های کالایی سازمان تجارت جهانی قرار می‌گیرد و دارای ۱۴ ماده و سه ضمیمه به این شرح زیر می‌باشد:

ضمیمه اول: تعاریف؛ ضمیمه دوم: شفافیت مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی؛ ضمیمه سوم: شامل رویه‌های کنترل بازرسی و تصویب می‌باشد.

این موافقت‌نامه می‌خواهد شرایط استاندارد فنی در زمینه حقوق سلامت انسان، حیوان و گیاه را مشخص می‌کند تا کشورها نتوانند با بهانه‌قراردادن مسائل بهداشتی مانعی را در راه تجارت آزاد ایجاد کنند.

۲. دامنه اقدامات تحت پوشش: بحث دامنه اقدامات تحت پوشش در ماده ۶ موافقت‌نامه مطرح شده است و شامل مواردی از اقدامات ضروری بهداشتی در زمینه کنترل مرزی در جهت حفاظت از حیات و سلامت انسان، حیوان و گیاه می‌شود.

مطابق تعریف عنوان‌شده در ضمیمه «الف»، اقدامات بهداشتی عبارت است از هرگونه حفاظت به عمل آمده از: «الف - حیات یا بهداشت انسان و حیوان در برابر خطرات ناشی از افزودنی‌ها، آلودگی‌ها، سموم یا ارگانوسم‌های بیماری‌زا در مواد غذایی، نوشیدنی‌ها یا خوراک دام؛ ب - حیات یا بهداشت انسان در برابر خطرات ناشی از ورود، ایجاد یا شیوع بیماری‌هایی که

چه از لحاظ تئوریک، توان لازم را برای ارزیابی ادعای علمی نداشتند. اقداماتی که کشورها به استناد به بند ۲۰ گات اتخاذ می‌کردند، موجب نگرانی سایر طرف‌های متعاقد گات در مورد آثار تجاری این اقدامات می‌شد. اقدامات مرتبط با حقوق سلامت حتی اگر بر اساس ضرورت هم باشند، می‌توانند به مانعی در راه دستیابی به تجارت آزاد تبدیل شوند، حتی مجموعه‌ای از اقدامات مرتبط با حقوق سلامت توسط کشورهای مختلف هم ممکن است منجر به ایجاد مانع در راه دستیابی به تجارت آزاد شود (۳). مجموعه این مسائل باعث ایجاد موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی شد.

موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی (موافقت‌نامه SPS) در مواقع ضروری برای حفاظت از حیات و سلامت انسان، حیوان یا نبات از خطرات ناشی از مواد غذایی یا آفات و امراض منتقل‌شده از طریق حیوانات و گیاهان، حق محدودکردن تجارت را به اعضای سازمان تجارت جهانی می‌دهد.

موافقت‌نامه، مبتنی بر قواعد گات تنظیم شده و اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی فقط در مواردی که برای حفاظت از سلامت یا حیات انسان، حیوان یا نبات لازم باشد، اعمال می‌شود و این اقدامات در شرایط مشابه نباید تبعیض دل‌خواهانه یا غیر قابل توجیهی بین کشورها اعمال نمایند.

موافقت‌نامه به کشورها امکان می‌دهد تا سطوح حمایت مورد نظر خودشان را وضع نمایند. موافقت‌نامه کشورهای عضو را ملزم می‌کند، قبل از اعمال مقررات جدید مؤثر بر تجارت یا تغییر مقررات قبلی بهداشتی و بهداشت گیاهی، اطلاع‌رسانی لازم را، در این موارد انجام دهند (۴).

معیارهای حقوق سلامت، در این موافقت‌نامه معیارهایی را تحت پوشش قرار می‌دهد که توسط کشورها به منظور حصول اطمینان از سلامت غذاها، نوشیدنی‌ها و مواد غذایی از به کارگیری افزودنی‌ها، سموم یا مواد سمی و نیز برای حمایت کشورها جهت جلوگیری از گسترش بیماری‌ها یا آفت‌ها اتخاذ گشته‌اند (۵). این موافقت‌نامه، حق اعضا برای پذیرش معیارهای بهداشتی و بهداشت گیاه را به رسمیت می‌شناسد،

در واقع، نقش موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی ایجاد توازن بین حق اتخاذ اقدامات توسط اعضا و تسهیل تجارت از طریق جلوگیری از سوءاستفاده از این اقدامات در جهت اهداف حمایت‌گرایی و ایجاد محدودیت غیر ضروری در برابر تجارت می‌باشد (۱۱).

البته حق اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در شق «ب» ماده ۲۰ گات ۱۹۴۷ هم مورد تأکید قرار گرفته بود و در سال‌های ۱۹۴۷ تا ۱۹۹۵ (یعنی قبل از اجرایی شدن موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی) با استناد به این شق امکان اتخاذ اقدامات «ضروری برای حقوق سلامت و حیات انسان، حیوان و گیاه، برای طرف‌های متعاقد گات وجود داشت، اما موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی جزئیات، شرایط و موازین بهره‌مندی از این حق را تشریح کرد و تلاش لازم را در رفع زمینه‌های سوءاستفاده از این حق در ایجاد محدودیت‌های غیر ضروری در برابر تجارت، به کار بست.»

اگرچه موافقت‌نامه بر حق اعضا در اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی صحه گذاشته، اما در عین حال بر تعهدات کشورهای عضو هم تأکید کرده است. تعهدات اعضا را می‌توان شامل موارد زیر دانست:

اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا باید در حد لازم برای حفاظت از حیات یا بهداشت انسان، حیوان و گیاه تعیین شده و سختگیرانه‌تر از این حد نباشد.

اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا باید بر اساس اصول علمی مبتنی باشد (موضوع بند ۷ ماده ۵).

اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا با خطرات، شرایط ویژه و اوضاع و احوال حاکم تناسب خواهد داشت برای تضمین این امر اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در چنین شرایطی مبتنی بر ارزیابی‌های به عمل آمده از خطرات و متناسب با آن‌ها اتخاذ خواهد شد (ماده ۵).

اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا در شرایط مشابه نباید تبعیض‌آمیز و سلیقه‌ای اعمال شود.

حیوانات، گیاهان یا محصولات، ناقل آن هستند؛ ج - حیات یا بهداشت حیوان و گیاه در برابر خطرات ناشی از ورود، ایجاد یا شیوع آفات، بیماری‌ها و ارگانیسم‌های عامل یا حامل بیماری؛ د - قلمرو یک کشور در برابر خسارات ناشی از ورود، ایجاد و شیوع آفات.»

اقدامات بهداشتی برای حصول به اهداف حفاظتی فوق‌نه‌تنها ویژگی‌های محصول نهایی را مد نظر قرار می‌دهد، بلکه می‌تواند روش‌های فراوری تولید را هم شامل شود، مثلاً برای اینکه گوشت سالمی به دست مصرف‌کننده برسد، لازم است کشتارگاه‌های مناسب با رعایت جوانب بهداشتی وجود داشته باشند. به همین ترتیب اقداماتی از قبیل آزمایش، بازرسی، رویه‌های گواهی و تصویب، ترتیبات قرنطینه‌ای، روش‌های نمونه‌برداری و روش‌های ارزیابی خطر، الزامات مربوط به بسته‌بندی و برچسب‌زنی مستقیماً مربوط به سلامت غذاها، همه در زمره اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی قرار می‌گیرند (۸).

با توجه به توضیحات فوق، هر اقدامی که به امور حقوق سلامت مربوط به حفاظت از بهداشت و حیات انسان، حیوان و گیاه مربوط شود، مشمول موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی خواهد شد. همچنین مطابق بند ۱ ماده ۱ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی و رأی هیأت رسیدگی در قضیه گوشت‌های هورمونی، برای اینکه اقدامی تحت شمول این موافقت‌نامه قرار گیرد، علاوه بر شرایط فوق، باید به صورت مستقیم یا غیر مستقیم تجارت بین‌الملل را تحت تأثیر قرار دهد (۹-۱۰).

۳. حقوق و تعهدات اعضا: موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در بند ۱ ماده ۲ صراحتاً بر حق اعضا در حفاظت از حیات یا بهداشت انسان، حیوان و گیاه تأکید می‌نماید، البته این حق محدود و مشروط به رعایت موازین این موافقت‌نامه می‌باشد. به عبارت دیگر اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا مادامی که با موازین موافقت‌نامه مطابقت داشته باشند، در چارچوب حقوق اعضا تلقی می‌شوند.

به عنوان مسئول حسن اجرای مقررات مربوط به اطلاع‌دهی و دریافت نقطه نظرات سایر اعضا منصوب خواهند کرد.

۳-۴. **وظایف مسئول اطلاع‌رسانی:** وظایف مسئول اطلاع‌دهی عبارت است از:

- ایجاد اطمینان از اینکه مقررات پیشنهادی پیش از اجرا منتشر شوند تا امکان نظردهی دیگران در مورد آن‌ها فراهم شود.

- اطلاع‌دهی به کشورهای عضو از طریق دبیرخانه مقررات مربوط به اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی.

- ارائه نسخه‌ای از مقررات پیشنهادی به درخواست‌کنندگان.

- ایجاد اطمینان از اینکه پیشنهادات به درستی مورد توجه قرار گیرند.

- دنبال نمودن اطلاع‌رسانی‌های سایر کشورها و بررسی آن‌ها.

- ارائه نظرات در خصوص اطلاع‌رسانی‌های کشورهای عضو.

- ایجاد واحدهای پاسخگو: در جهت ایجاد زیرساخت لازم برای فراهم‌شدن شفافیت، هر عضو سازمان تجارت جهانی متعهد به ایجاد یک واحد پاسخگو شده است. این واحد مسئول پاسخگویی به سؤالات اعضا و ارائه اسناد مقررات بهداشتی، ارائه مقررات و رویه‌های کنترل و بازرسی، رویه‌های بازرسی خطر و سایر موارد مشابه مربوط به اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی می‌باشد.

واحد پاسخگو مسئول جواب‌دادن به تمام سؤالات و ارائه اسناد در زمینه‌های زیر می‌باشد:

- هر مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی اتخاذ شده در کشور.

- هرگونه رویه‌های کنترل و بازرسی، روش‌های تولید و ترتیبات قرنطینه‌ای، سموم مجاز مورد استفاده و انواع افزودنی‌های مجاز مورد استفاده در صنایع غذایی کشور.

- رویه‌های ارزیابی خطر در زمینه‌های بهداشتی و بهداشت گیاهی، روش‌های اعمال سطح مناسب حفاظت‌های بهداشتی و بهداشت گیاهی.

- عضویت نهادهای ذی‌ربط داخلی در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای بهداشتی و بهداشت گیاهی.

۴. **شفافیت در مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی:** بحث شفافیت در ماده ۷ موافقت‌نامه مطرح شده است. شفافیت یک اصل اساسی در سازمان تجارت جهانی می‌باشد. هدف از شفافیت، رسیدن به درجه بالاتری از قابلیت پیش‌بینی‌پذیری و در اختیارداشتن اطلاعات مربوط به سیاست‌های تجاری، قواعد و مقررات اعضا می‌باشد. بر همین اساس جهت امکان اطلاع اعضای ذی‌نفع از استانداردها، مقررات، رویه‌های کنترل و بازرسی، ترتیبات قرنطینه‌ای، رویه‌های ارزیابی خطر و سایر اطلاعات ذی‌ربط با حقوق سلامت، موافقت‌نامه از اعضا خواسته است به طریقی که در موافقت‌نامه پیش‌بینی شده، اطلاعات لازم را در اختیار سایر اعضای سازمان قرار دهند. در این خصوص انتشار مقررات، ایجاد واحدهای پاسخگو و در موارد خاصی رویه‌های اطلاع‌دهی در ماده ۷ و ضمیمه «ب» موافقت‌نامه پیش‌بینی شده است.

۴-۱. **انتشار مقررات:** این بحث در بند ۱ ضمیمه «ب» موافقت‌نامه آمده است. اعضا ملزم شده‌اند تمام مقررات بهداشتی خود نظیر قوانین، احکام و فرامین اجرایی خود را فوراً جهت آگاهی اعضای ذی‌نفع به نحو مناسبی منتشر نمایند. همچنین آن‌ها باید فاصله زمانی بین انتشار این‌گونه مقررات و اجرایی‌شدن آن‌ها (مگر در وضعیت‌های اضطراری) را در نظر بگیرند تا تولیدکنندگان کشورهای عضو (به خصوص کشورهای در حال توسعه عضو) از فرصت تطبیق محصولات و روش‌های تولید خود با الزامات عضو واردکننده برخوردار شوند.

۴-۲. **تعیین مسئول اطلاع‌رسانی:** در مواردی که اعضا متوسل به یک اقدام بهداشتی یا بهداشت گیاهی می‌شوند که منطبق با استانداردها یا توصیه‌های بین‌المللی نیست یا در این مورد خاص اساساً استاندارد بین‌المللی وجود ندارد و این اقدام اثر قابل توجهی بر تجارت سایر اعضا دارد، باید ابتدا آن را طی اطلاعیه‌ای که به دبیرخانه سازمان می‌دهند، به اطلاع اعضا برسانند و طی زمان معقولی که در نظر می‌گیرند، نظرات کتبی سایر اعضا را دریافت نموده و مورد بحث قرار دهند و نتایج مباحث را در اقدام بهداشتی اعمال نمایند. برای انجام این امر هر یک از اعضا یک مقام دولتی خود را در سطح ملی

اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، به مواردی مربوط می‌شود که هیچ استاندارد بین‌المللی‌ای وجود نداشته است (۱۲). برای نمونه در مورد پرونده جامعه اروپا - هورمون هیچ استاندارد بین‌المللی‌ای در خصوص استفاده از هورمون‌های رشد در تولید گوشت گوساله وجود نداشت و در مورد پرونده جامعه اروپا - محصولات فناوری زیستی هم هیچ استاندارد بین‌المللی‌ای در خصوص مصرف مواد غذایی اصلاح ژنتیکی شده وجود نداشت. این موافقت‌نامه کارگروهی را تحت عنوان کارگروه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی تأسیس و آن را مسئول نظارت بر هماهنگ‌سازی اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی با موازین بین‌المللی کرده است.

در پرونده جامعه اروپا - هورمون، رکن استیناف اعلام کرد، اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا ممکن است مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی محسوب شود، حتی اگر اعضای مورد نظر نه‌تمامی، بلکه تنها بخشی از مؤلفه‌های استانداردهای بین‌المللی را رعایت کرده باشند (۱۳).

یکی دیگر از مسائل مرتبط با استانداردها بحث هماهنگی استانداردها با اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی می‌باشد، این مسأله در ماده ۳ موافقت‌نامه مطرح شده است. موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، اعضا را مجبور به تبعیت از استانداردهای خاصی نمی‌کند، اما هدف موافقت‌نامه هماهنگی هرچه بیشتر بین استانداردها و اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی متخذه توسط اعضا از طریق مبنای قراردادان استانداردها و دستورالعمل‌های مؤسسات بین‌المللی می‌باشد، البته این حق به اعضا داده می‌شود که اقداماتی با سطح حفاظت بالاتر نسبت به استانداردهای بین‌المللی داشته باشند، مشروط بر اینکه دارای توجیه علمی باشد و یا این اقدامات با ارزیابی خطر اتخاذ شده باشند.

موافقت‌نامه در راستای ایجاد هماهنگی‌های هرچه بیشتر بین مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا، آن‌ها را به مشارکت کامل در سازمان‌های بین‌المللی مربوطه که وظیفه تعیین استانداردها لازم در حوزه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی را به عهده دارند، دعوت می‌کند و در این راستا به ویژه روی نقش سه نهاد بین‌المللی، یعنی کمیسیون تنظیم مجموعه

- عضویت و حضور کشور در موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه مربوط به موضوعات تحت شمول موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی.

در انتها باید گفت واحد پاسخگو مسئول پاسخگویی در قبال تمام سؤالات مربوط به مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی می‌باشد.

۵. سایر موازین عمده موافقت‌نامه

۵-۱. استفاده از استانداردهای بین‌المللی: موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی بر اولویت استفاده از استانداردهای بین‌المللی تأکید دارد (۱۲). واقعیت این است که بسیاری از اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در قالب تعریف مقررات فنی ارائه شده است. موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی به طرق مختلفی به اولویت استفاده از استانداردهای بین‌المللی تأکید کرده است. برای نمونه، بند ۱ ماده ۳ مقرر می‌دارد به منظور هماهنگ‌سازی هرچه بیشتر اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، اعضای سازمان تجارت جهانی، باید این‌گونه اقدامات خود را بر پایه استانداردها، رهنمودها یا توصیه‌های بین‌المللی مبتنی سازند، مگر آنکه در این موافقت‌نامه طور دیگری مقرر شده باشد، بدین ترتیب روشن است که عدم رعایت استانداردهای بین‌المللی فقط در دو مورد ممکن است: اول در موردی که هیچ استاندارد بین‌المللی وجود نداشته باشد؛ دوم در موردی که هدف، اعمال سطح بالاتری از حمایت‌های در نظر گرفته‌شده در استانداردهای بین‌المللی است.

در بسیاری از حوزه‌های حقوق سلامت هیچ استاندارد بین‌المللی در مورد اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی وجود ندارد، اما برخی اعضای سازمان همچنان بر این مسأله تأکید دارند که باید کنترل خود را در آن حوزه‌ها اعمال کنند. شکی نیست که اعضا به هر حال حق اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی را در نبود استانداردهای بین‌المللی هم دارند، اما در انجام این‌گونه اقدامات، موافقت‌نامه الزام به مبنای قراردادان مسائل علمی دارد. مهم‌ترین دعاوی مطرح در رکن حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی در ارتباط با موافقت‌نامه

روش‌های تولید، روش‌های بازرسی، نمونه‌برداری و آزمایش را نیز مورد توجه قرار خواهند داد.

علاوه بر این، در تعیین اقدام قابل اعمال در مقابل چنین خطراتی اعضا به عوامل اقتصادی نظیر خسارت بالقوه به صورت نقصان در تولید یا فروش در اثر ورود، ایجاد یا شیوع آفت یا بیماری، هزینه کنترل یا ریشه‌کنی آفت یا بیماری، در قلمرو عضو واردکننده و روش‌های مختلف متضمن کمترین هزینه اقتصادی برای محدود کردن خطرات توجه نشان خواهند داد.

در برخی موارد، ارزیابی‌های انجام‌شده قابلیت اتکای علمی پیدا نمی‌کنند و خطرات و نگرانی‌ها هم از بین نمی‌روند در چنین شرایطی، مطابق بند ۷ ماده ۵، کشورهای عضو می‌توانند بر مبنای اطلاعات موجود، اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی موقتی اتخاذ کنند و سپس در مدتی معقول نسبت به کسب اطلاعات لازم جهت ارزیابی دقیق خطر و تعیین اقدام بهداشتی و بهداشت گیاهی متناسب با آن اقدام نمایند.

رکن استیناف سازمان تجارت جهانی در چند پرونده به موضوع ارزیابی خطر و جنبه‌های مختلف آن پرداخته است. در پرونده استرالیا - شاه‌ماهی، به سه جنبه ارزیابی خطر در قضایای مرتبط با بیماری‌ها اشاره شده است. بر این اساس، در ارزیابی خطر باید اولاً بیماری مورد نظر و همچنین پیامدهای احتمالی زیست‌شناختی و اقتصادی آن بیماری را تعیین کرد؛ ثانیاً احتمال ورود، ایجاد یا شیوع بیماری و پیامدهای این امر را ارزیابی کرد؛ ثالثاً احتمال ورود، ایجاد یا شیوع بیماری را در صورت اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت محیطی مورد نظر ارزیابی کرد. رکن استیناف اعلام کرد ارزیابی خطر صرفاً تعیین احتمال امکان ورود، ایجاد یا شیوع بیماری نیست، بلکه این ارزیابی باید به صورت قطعی، ورود، ایجاد یا شیوع بیماری را بررسی کند (۱۴). در پرونده جامعه اروپا - هورمون، رکن استیناف اعلام کرد در قضایای مربوط به مواد غذایی، منظور از ارزیابی خطر مقرر در بند ۱ ماده ۵ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، اصلاً این نیست که ضرورتاً باید ثابت شود محصولات غذایی مورد نظر متضمن هیچ‌گونه

قوانین تغذیه دفتر بین‌المللی بیماری‌های مسری حیوانی و کنوانسیون بین‌المللی حفظ گیاه تأکید می‌کند.

۵-۲. ارزیابی خطر و مبنای علمی حفاظت در برابر خطر:
بحث ارزیابی خطر در ماده ۵ این موافقت‌نامه مطرح شده است. پیوست «الف» موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی دو تعریف از ارزیابی خطر ارائه می‌کند. تعریف اول به خطرات ناشی از بیماری‌ها یا آفت‌ها مربوط می‌شود. بر اساس این تعریف، ارزیابی خطر عبارت است از ارزیابی احتمال ورود، ایجاد یا شیوع آفت یا بیماری در سرزمین کشور واردکننده با توجه به اقداماتی که باید اعمال شود و ارزیابی پیامدهای احتمالی زیست‌شناختی و اقتصادی همراه با آن، تعریف دوم به خطرات ناشی از مواد غذایی مربوط می‌شود. بر اساس این تعریف، ارزیابی خطر عبارت است از ارزیابی احتمال تأثیرگذاری منفی افزودنی‌ها، آلودگی‌ها، سموم یا ارگانیسم‌های بیماری‌زا در مواد غذایی، نوشیدنی‌ها یا خوراک دام بر سلامت انسان یا حیوان، باید توجه داشت که هرچند در سرتاسر موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عبارت ارزیابی خطر به کار برده شده است، منظور از این عبارت همواره با توجه به ویژگی اقدامات مورد نظر، یکی از دو تعریف فوق است.

در بسیاری از موارد لازم است اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی اعضا مطابق شرایط حاکم و متناسب با خطرات موجود تنظیم شوند و چون شرایط جغرافیایی و منطقه‌ای و نظایر آن در کشورهای عضو متفاوت بوده و خطرات منتسب به این شرایط هم متفاوت می‌باشند، عملاً امکان استفاده از استانداردهای بین‌المللی کاملاً یکسان وجود ندارد و کشورها معمولاً استانداردهایی با توجه به شرایط خودشان تنظیم می‌کنند. در چنین مواردی معمولاً ارزیابی خطر صورت می‌گیرد. مقصود از ارزیابی خطر، برآورد احتمال ایجاد یا شیوع آفت یا بیماری در قلمرو کشور واردکننده عضو و بررسی عواقب آن و همچنین برآورد اثرات منفی ناشی از عوامل مربوط به غذاها و نوشیدنی‌ها و خوراک دام بر بهداشت انسان یا حیوان می‌باشد. اعضا در ارزیابی خطرات ضمن به کار بستن دستورالعمل‌ها و توصیه‌های بین‌المللی، شواهد علمی و

بهداشتی و بهداشت گیاهی‌شان لازم است، محدودکننده تجارت نباشد.

۵-۳-۲. هماهنگی اعضا در رویه اعمال سطوح حفاظت:

بند ۵ ماده ۵ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، در خصوص اهداف حفظ سلامت مورد نظر اعضا، از معیار هماهنگی استفاده کرده است. این مقرر از اعضای سازمان می‌خواهد از اعمال سطوح حفاظتی غیر قابل توجه، در صورتی که منجر به تبعیض یا محدودیت پنهان در تجارت بین‌الملل شود، خودداری کنند. بر اساس این مقرر، اعضا حق ندارند در مورد محصولاتی که وارد می‌کنند، سطح بالایی از حفاظت را در نظر بگیرند و در عین حال برای محصولات تولیدی خود سطح پایین‌تری را اعمال کنند.

پرونده استرالیا - ماهی آزاد، نشان داد که بند ۵ ماده ۵ مبنای قابل اتکایی برای شکایت از اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی است. در این قضیه، استرالیا برای جلوگیری از ورود عوامل بیماری‌زایی که ممکن بود مراکز پرورش ماهی آزاد استرالیا را آلوده کند، واردات ماهی تازه را ممنوع کرد. در این پرونده، کانادا توانست هیأت رسیدگی و رکن استیناف را قانع کند که اقدام استرالیا، اعمال سطوح مختلف از حفاظت می‌باشد، زیرا آن کشور در رابطه با احتمال آلودگی ناشی از ماهی آزاد وارداتی هیچ تحمیلی از خود نشان نداده و واردات ماهی آزاد را ممنوع کرده بود، اما در مورد خطرات ناشی از واردات سایر ماهی‌هایی که می‌توانند همان عوامل بیماری‌زا را منتقل کنند، تحمل بیشتری از خود نشان داده بود. هم هیأت رسیدگی و هم رکن استیناف این عملکرد استرالیا را ناقض بند ۵ ماده ۵ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی شناختند، از این جهت که اعمال ممنوعیت مشمول واردات ماهی آزاد کشور کانادا بود و این محصول کشور کانادا در رقابت با ماهی آزاد استرالیا قرار داشت (۱۹).

۵-۴. معادل بودن: هماهنگ‌سازی مقررات حقوق سلامت از

طریق اتخاذ استانداردهای بین‌المللی همیشه امکان‌پذیر نیست، چراکه اولاً در همه حوزه‌ها، هنوز استاندارد بین‌المللی کاملی تنظیم نشده است؛ ثانیاً به دلیل شرایط متفاوت

خطری نیستند (۱۵). در همین پرونده رکن استیناف اعلام کرد عضوی که اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی را اتخاذ می‌کند، لازم نیست خود ارزیابی خطر را انجام دهد. رکن استیناف در ادامه حتی مجموعه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در حال اجرا در زمان لازم‌الاجرا شدن موافقت‌نامه را هم مشمول الزام ارزیابی خطر مذکور در بند ۱ ماده ۵ دانست (۱۶).

موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی به فرآیندهای مربوط به تعیین سطح مناسب حفاظت و انتخاب اقدامات لازم برای دستیابی به سطح مناسب حفاظت، نیز اشاره کرده است (۱۷). پیوست «الف» موافقت‌نامه سطح مناسب حفاظت را چنین تعریف کرده است: سطحی از حفاظت که عضو اتخاذکننده اقدام بهداشتی برای حفظ سلامت انسان، حیوان یا گیاه در سرزمین خود مناسب می‌بیند. به روشنی می‌بینیم که هرچند مسائل علمی در تعیین سطوح حمایت قابل دسترسی نقش مهمی دارد، اما انتخاب این سطوح فرآیندی داخلی است که در حوزه اختیارات داخلی خود اعضا قرار دارد.

۵-۳. سطح مناسب اعمال حفاظت

۵-۳-۱. سطح مناسب حفاظت با توجه به عدم اعمال

محدودیت بر تجارت: مفهوم سطح مناسب حفاظت در موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی به این معنی است که میزان اقدامات حفاظتی اعمال‌شده منطبق با مصوبات موافقت‌نامه باشد. موافقت‌نامه به تأسی از بند «ب» ماده ۲۰ گات و تفاسیر رکن حل اختلاف از این مقرر، در بررسی معیار ضرورت، مفهوم سطح مناسب حفاظت، را به کار گرفته و حتی با اعلام اینکه هر نوع اقدام جایگزینی، باید همان سطح حفاظت مورد نظر موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی را تأمین کند، آن را توسعه بخشیده است (۱۸). بند ۶ ماده ۵ موافقت‌نامه مقرر می‌دارد: اعضا هنگام اتخاذ یا حفظ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی برای دستیابی به سطح مناسب حفاظت بهداشتی یا بهداشت گیاهی، با در نظر گرفتن امکان عملی از لحاظ فنی و اقتصادی، باید تضمین کنند که این اقدامات بیش از آنچه برای دستیابی به سطح مناسب حفاظت

۲- در مواردی که استانداردها و معیارها موجود در قوانین طبق استانداردها، دستورالعمل‌ها و توصیه‌های نهادهای بین‌المللی فوق نباشند، به طور کامل منطبق بر مقررات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی خواهند بود.

کشور عربستان سعودی در پاسخ به درخواست برخی از اعضای گروه کاری در ارتباط با شناسایی کلیه موارد ناسازگاری رژیم بهداشتی این کشور با الزامات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی و تنظیم یک جدول زمانی برای مطابقت، به بازبینی و اصلاح رژیم استانداردهای بهداشتی و بهداشت گیاهی بر اساس نقطه نظرات گروه کاری اشاره نمود و در مرحله بعد برنامه کاری خود را برای اجرای موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی در غالب سند WT/ACC/SAU/42 به اعضای گروه کاری ارائه داد. کشور عربستان سعودی نسبت به تصویب قانون جدید مطابق با الزامات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی اقدام نمود، به طوری که مقررات اساسی این قانون جدید عربستان شامل موارد زیر می‌شود:

۱- عربستان معیارهای بهداشتی و بهداشت گیاهی را سازگار با مقررات موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی به کار می‌برد (بخش ۱ ماده ۲ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۲- معیارهای بهداشتی و بهداشت گیاهی به الزاماتی برای حفظ سلامت و حیات انسان، حیوان و گیاه محدود می‌گردد (قسمت ۲ ماده ۲ از قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۳- معیارهای بهداشتی باید بر پایه اصول علمی بوده و نباید بدون شواهد علمی کافی اعمال و حفظ شوند (قسمت ۲ از ماده ۲ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۴- هیچ تبعیضی بین اعضای سازمان و عربستان سعودی در جایی که شرایط مشابه است، وجود ندارد (قسمت ۳ از ماده ۲ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۵- معیارهای بهداشتی نباید در حالتی استفاده شوند که به مثابه یک محدودیت تجاری بین‌المللی عمل نمایند (ماده ۲ از قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

جغرافیایی و منطقه‌ای و همچنین تفاوت‌های تکنولوژیک بین کشورها و به همین ترتیب متفاوت بودن سلیقه‌ها نمی‌توان هماهنگ‌سازی مقررات حقوق سلامت را به طور کامل حول استانداردهای بین‌المللی سامان داد. بنابراین در چنین شرایطی صادرکنندگان با استانداردهای متفاوتی در کشورهای مختلف مواجه می‌شوند که برای صادرات باید همه آن‌ها را رعایت نمایند و همین مسأله خود می‌تواند به عنوان یک عامل منفی، باعث ایجاد محدودیت در تجارت شود.

تأثیر منفی استانداردهای حقوق سلامت را می‌توان از طریق شناسایی میزان اثر بخشی این استانداردهای متفاوت کاهش داد. موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی در جهت کاهش موانع تجاری و تسهیل هرچه بیشتر تجارت و همچنین کاهش هزینه‌های مربوط به تنوع مقررات، پذیرش معادل بودن استانداردهای کشورهای عضو توسط همدیگر را توصیه نموده است در واقع با این اقدام اعضای سازمان تجارت جهانی به صورت دوجانبه یا چندجانبه و با عقد موافقت‌نامه‌هایی استانداردها و اقدامات مشخصی را به عنوان معادل اقدامات خود تلقی خواهند کرد و بر این اساس در عین متفاوت بودن این استانداردها سطح اثربخشی آن‌ها را یکسان فرض خواهند کرد.

۶. بررسی به کارگیری موافقت‌نامه بهداشتی در عربستان سعودی به عنوان کلیتی از نمونه‌های به کارگیری موافقت‌نامه بهداشتی در کشورها: (۲۰) عربستان سعودی در راستای هماهنگی بیشتر، استانداردها و معیارهای حقوق سلامت خود را حداقل از طریق یکی از موارد زیر تحت پوشش مقررات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی قرار داد:

۱- پیروی از استانداردها، دستورالعمل‌ها و رویه‌های بین‌المللی کدکس، دفتر بین‌المللی بیماری‌های مسری حیوانی سازمان بهداشت حیوانی (OIE: Office International Epizooties) و کنوانسیون بین‌المللی حفظ گیاهان (IPPC: International Plant Protection Convention).

مقررات سازمان تشکیل داد. برخی از اعضای گروه کاری به طور مشخص به بعضی موارد ناسازگار با الزامات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی اشاره کردند. به عنوان نمونه، برخی اعضا به ماده ۳ مصوبه شماره ۱۰۹ (H.۱۴۲۴.۴۰۳)، در خصوص ابزارهای قانونی قرنطینه دام‌پزشکی اشاره کردند. مطابق این مصوبه واردات هر نوع حیوانی که با هر قسم بیماری مسری آلوده باشد، ممنوع است. این مصوبه مطابق نظرات اعضای گروه کاری با الزامات ماده ۶ موافقت‌نامه و اصل رفتار ملی مغایرت دارد. عربستان در این رابطه متعهد گردید که از روز الحاق کامل مصوبه شماره ۲۰۷ و ۱۰۹ را اصلاح نماید.

عربستان بر اساس درخواست یکی از اعضای گروه کاری، هویت واحد پاسخگو تحت موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی را مشخص نموده و وزارتخانه‌های صنعت و تجارت را به عنوان واحد خدمات‌دهنده معرفی کرد.

عربستان در ارتباط با الزامات تاریخ مصرف مواد غذایی در پاسخ به سؤالات اعضای گروه کاری، تأکید کرد که الزامات تاریخ مصرف خود را در قالب یک کمیته فنی متشکل از نمایندگان وزارتخانه‌های صنعت و تجارت، سلامت و بهداشت، کشاورزی، شهرداری، دانشگاه‌ها و سازمان استاندارد، مقیاس و کیفیت عربستان سعودی به منظور مطابقت با الزامات موافقت‌نامه‌های بهداشتی و بهداشت گیاهی، موانع فنی فرا راه تجارت، کدکس و مطالعات علمی مجدداً بررسی و بازبینی می‌کند.

۷. بررسی چند مورد از دعاوی مرتبط با حقوق سلامت و

موافقت‌نامه بهداشتی: از زمان تأسیس سازمان تجارت جهانی در ارتباط با اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، دعاوی زیادی مطرح شده است، اسناد مربوط به احکام هیأت رسیدگی و احکام رکن استیناف در واقع به عنوان منابع معتبری در تفسیر و فهم مواد موافقت‌نامه‌ها محسوب می‌شوند، چراکه در این احکام جزئیات مواد و گاهی یک لغت از یک ماده مورد تفسیر و مبنای داوری قرار می‌گیرد. در جهت آشنایی با نحوه تفسیر مواد موافقت‌نامه و همچنین به منظور

۶- معیارهای بهداشتی و گیاهی به کارگرفته‌شده توسط عربستان بر اساس استانداردها، توصیه‌ها، خط مشی‌ها و رویه‌های بین‌المللی هستند، مگر در مواردی که مبنای عمل قابل قبولی برای یک معیار وجود داشته باشد، به طوری که از طریق آن بتوان سطح حمایت را بالا برد (قسمت ۱ ماده ۳ و قسمت ۳ ماده قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۷- عربستان معیارها و استانداردهای حقوق سلامت موجود در موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی را که توسط سایر اعضای سازمان تجارت جهانی اعمال می‌شود، به عنوان معادل مناسب اقدامات خود می‌پذیرد (قسمت ۱ ماده ۴ از قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان).

۸- ماده ۵ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان، مقررات ماده ۵ موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی سازمان تجارت جهانی را دنبال می‌کند.

۹- ماده ۶ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان از مقررات ماده ۶ موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی پیروی می‌کند.

۱۰- ماده ۷ و ۸ قانون اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی عربستان، از مقررات ماده ۷ و ۸ موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی پیروی می‌کند.

دولت عربستان در رابطه سازگاری هرچه بیشتر قوانین و سایر الزامات بهداشتی و بهداشت گیاهی، تقاضای بررسی مقررات بهداشتی ملی برای ارزیابی مطابقت با مقررات و رویه‌های موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی توسط هیأت وزیران نمود که با استقبال اعضای گروه کاری رو به رو گردید.

عربستان موافقت کرد که پیرو مصوبه شماره ۸۵ هیأت وزیران، یک کمیته دائمی ناظر بر مقررات و معیارهای بهداشتی و بهداشت گیاهی تشکیل گردد. این کمیته دائمی کلیه معیارهای بهداشتی و بهداشت گیاهی موجود را به منظور اطمینان از سازگاری با الزامات موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی مورد بررسی و بازبینی قرار می‌دهد.

دولت عربستان یک کمیته فنی دائمی به منظور کنترل و پایش معیارهای بهداشتی عربستان و ارزیابی تطابق آن‌ها با

پس از گذشت سه سال اتحادیه اروپا آمادگی خود را برای اجرای دستورالعمل‌ها و توصیه‌های نهاد حل اختلاف اعلام نمود، البته به دلیل پیچیدگی و حساسیت موضوع تقاضای یک دوره زمانی منطقی به منظور انجام مطابقت نمود، بعد از دو سال اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا مطابق مواد ۲۱ و ۲۲ مربوط به حل اختلاف به یک توافق دو جانبه دست یافتند (۲۱).

۷-۲. قضیه اعمال محدودیت کره جنوبی در واردات

گوشت گاو (WT/DS391): در سال ۲۰۰۳ کره جنوبی به منظور حفاظت در برابر خطر ناشی از یک بیماری مغزی، واردات گوشت گاو و فرآورده‌های آن را از کانادا ممنوع کرد، این ممنوعیت باعث شکایت کشور کانادا به رکن حل اختلاف سازمان تجارت جهانی شد، طبق شکایت کانادا این ممنوعیت ناقض ماده‌های ۲ (بند ۲ و ۳)، ماده ۳ (بند ۱ و ۳)، ماده ۵ (بند ۱، ۵، ۶ و ۷)، ماده ۶ (بند ۱) و ماده ۸ همچنین ضمیمه «ج» موافقت‌نامه بهداشتی و ماده ۱، ۳ و ۶ گات ۱۹۹۴ می‌باشد.

هیأت رسیدگی تشکیل شد، ولی به دلیل پیچیدگی اختلاف و حجم انبوه مواد مورد آزمایش هیأت رسیدگی به زمان بیشتری برای تکمیل کار خود نیاز داشت، به طوری که این تحقیقات تا ۳ سال ادامه داشت، با توجه به طولانی شدن روند رسیدگی کشور کانادا درخواست کرد که هیأت رسیدگی، رسیدگی‌های خود را طبق بند ۱۲ ماده ۱۲ رکن حل اختلاف به حالت تعلیق درآورد. با توجه به اینکه کشور کره هم با این درخواست کانادا موافقت کرد، تصمیم هیأت رسیدگی تعلیق این شکایت بود.

۷-۳. قضیه اعمال محدودیت ژاپن در واردات سیب

(WT/DS245): ژاپن به منظور جلوگیری از شیوع آفت خاصی در درختان سیب، محدودیت‌هایی در قبال واردات سیب از آمریکا اعمال کرد، البته مطابق این محدودیت‌ها واردات از آمریکا به شرط رعایت الزامات خاصی در خصوص تولید، جا به جایی و صادرات امکان‌پذیر بود. سپس آمریکا، شکایتی بر علیه ژاپن تنظیم کرد و در این شکایت ادعا کرد که

توجه به جنبه‌های عملی و اجرایی توافق‌های انجام‌شده در چارچوب موافقت‌نامه بهداشتی به چند مورد از دعاوی مطرح‌شده در سازمان تجارت جهانی اشاره می‌شود.

۷-۱. قضیه اعمال محدودیت اروپا در واردات محصولات

اصلاح ژنتیکی (WT/DS 291): طرح دعوی کشورهای استرالیا، برزیل، کانادا، هند، مکزیک، زلاندنو و ایالات متحده آمریکا علیه اتحادیه اروپا در ارتباط با اقدامات محدودکننده در مورد واردات محصولات اصلاح‌شده ژنتیکی، موضوع جنجالی دیگری را در دستور کار رکن حل اختلاف قرار گرفت.

اتحادیه اروپا در این پرونده ادعا نمود که موضوع را نباید صرفاً از جنبه تجاری دیده و در سازمان تجارت جهانی مطرح نمود، بلکه در نظام بین‌الملل سازوکارهای مرتبط دیگری نظیر پروتکل ایمنی زیستی کارتاگن (Cartagena Protocol on Biosafety) وجود دارد که مقرراتی را در جهت استفاده صحیح از این محصولات به گونه‌ای هماهنگ با محیط زیست بیان می‌کند.

اتحادیه اروپا در ارتباط با محصولات اصلاح‌شده ژنتیکی به مشکلات بالقوه‌ای نظیر ایجاد میکروب‌های سمی، تولید ژن‌های مقاوم در برابر آنتی‌بیوتیک، تکثیر ژن‌های پیوندی در گیاهان و حیوانات و اثرات منفی احتمالی آن بر سلامت انسان، حیوان و گیاه اشاره کرده است.

هیأت رسیدگی به این اختلاف پس از رسیدگی به این اختلاف اعلام نمود که اتحادیه اروپا مغایر با ضمیمه «ج» و ماده ۸ موافقت‌نامه بهداشتی و بهداشت گیاهی عمل نموده است، زیرا با این اقدام موجب ایجاد تأخیرهای غیر ضروری در فرآیند واردات گردیده است. از طرف دیگر هیأت رسیدگی برخلاف طرح دعوی، اقدامات اتحادیه اروپا را سازگار با سایر موارد اشاره‌شده در شکایت نظیر مواد ۲ و ۵ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی تشخیص داد. همچنین اعلام نمود که اقدامات اتحادیه اروپا بر پایه معیارهای حفاظتی است که در اتحادیه گمرکی اروپا برای اعضا لازم‌الاجرا است و بر اساس ارزیابی خطر انجام‌نشده که نیاز به شواهد علمی کافی باشد.

هیچ بینه علمی دال بر انتقال آفت مورد نظر ژاپن از طریق واردات میوه برداشت شده، وجود ندارد. مشخصاً آمریکا اعلام کرد که اقدام ژاپن ناقض بند ۲ ماده ۲ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی است که طبق آن اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی نباید بدون شواهد علمی کافی اتخاذ شود.

هیأت رسیدگی تشکیل شد و پس از رسیدگی و انجام بررسی‌های لازم اعلام نمود که شواهد علمی که دلالت بر این دارد که خطر انتقال آفت مورد بحث از طریق میوه سیب در حد ناچیزی است و بر این اساس شواهد علمی وجود ندارد که ثابت کند میوه سیب موجب انتقال و گسترش آفت مورد بحث می‌گردد. به همین دلیل، اقدام ژاپن فاقد شواهد علمی کافی ارزیابی شد. ژاپن درخواست استیناف نمود و در دفاع از اقدامات خود اعلام نمود که حتی اگر این اقدامات، به دلیل ناکافی بودن شواهد علمی رد شود، این اقدامات را می‌توان مطابق بند ۷ ماده ۵ تلقی نمود. بر طبق بند ۷ ماده ۵ این اقدامات در نبود شواهد علمی، کشور عضو موافقت‌نامه می‌تواند به طور موقتی اقداماتی را اتخاذ نماید. رکن استیناف پس از بررسی‌های خود اعلام نمود ادعایی که ژاپن کرده است صحیح نیست و اقدامات این کشور طبق بند ۷ ماده ۵ موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی مورد پذیرش نیست. پس از آن کشور ژاپن متعهد شد که اقدامات خود را در ارتباط با واردات سیب تعدیل و سازگار با مقررات سازمان تجارت جهانی و موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی نمود.

۴-۷. قضیه اعمال محدودیت آمریکا در واردات گوشت

مرغ: کشور ایالات متحده آمریکا در زمینه معیارهای کنترل بهداشتی گوشت وارداتی مرغ، مقرراتی برای مدت معینی وضع نمود که این مقررات باعث اعمال محدودیت بر واردات گوشت مرغ از چین می‌شد، به همین جهت کشور چین شکایتی علیه ایالات متحده آمریکا در نزد نهاد حل اختلاف سازمان تجارت جهانی تنظیم نمود. مطابق ادعای کشور چین معیارهای وضع شده در مقررات ایالات متحده آمریکا ناقض مواد ۱ و ۶ گات ۱۹۹۴ و ماده ۴ موافقت‌نامه کشاورزی است، به علاوه این

نتیجه‌گیری

با توجه به مقررات موافقت‌نامه بهداشتی، سازمان تجارت جهانی تجارت می‌پذیرد که هیچ کشوری را نمی‌باید از اتخاذ ضوابط لازم جهت حمایت از حیات و سلامت انسان، حیوان و نبات بازداشت و در عین حال مقرر می‌دارد که چنین ضوابطی ضمن آنکه باید بر مبنایی غیر تبعیض‌آمیز به کار بسته شوند، نمی‌باید موانع غیر ضروری برای تجارت بین‌الملل ایجاد کنند. برای رسیدن به این اهداف، سازمان جهانی تجارت از اعضایش می‌خواهد تا ضوابط ملی خود را بر اساس استانداردهای بین‌المللی که از سوی سازمان‌های استاندارد و همچنین سازمان بین‌المللی استاندارد و کمیسیون مجموعه قوانین تغذیه وابسته به سازمان جهانی بهداشت و سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد تبیین گشته است، استوار سازند.

۲- در نظام فعلی جهانی لازم است مسأله استانداردهای بهداشتی به طور جامع در کشورها اعمال شود و کل واحدهای تولیدی نسبت به رعایت آن‌ها تلاش نمایند.

۳- در نظام فعلی اصل بر شفافیت مقررات و استانداردهای بهداشتی می‌باشد، لذا باید انتشار استانداردها و مقررات بهداشتی به نحو شایسته‌ای صورت گیرد و واحدهای پاسخگو تأسیس گردند و اطلاعات مورد نیاز درخواستی را ارائه نمایند.

۴- در نظام فعلی توصیه به رعایت استانداردهای بین‌المللی بهداشتی شده است، اما کشورها می‌توانند استانداردهای بهداشتی ملی خاص خود را تنظیم نمایند که البته این‌گونه مقررات و استانداردها باید بر پایه علمی مبتنی باشند. بنابراین توجه به مبانی علمی در تعیین مقررات مربوط به استانداردهای بهداشتی، اهمیت بیشتری پیدا کرده است.

لازم به ذکر است این مقاله برگرفته از رساله دکتری ایمان پاک‌سیما با عنوان «موانع دستیابی به تجارت آزاد در سازمان تجارت جهانی» به راهنمایی آقای دکتر سیدباقر میرعباسی و با مشاوره آقای دکتر محمد صادقی و آقای دکتر سیدطاها موسوی میرکلانی می‌باشد.

مشارکت نویسندگان

ایمان پاک‌سیما: نگارش مقاله، جمع‌آوری داده‌ها، گردآوری منابع.

سیدباقر میرعباسی، محمد صادقی و سیدطه موسوی میرکلانی: نگارش مقاله، نظارت و راهنمایی بر مقاله.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

در نهایت آن چیزی که می‌توان در رابطه با این موافقت‌نامه گفت، این است که سازمان جهانی تجارت جهت جلوگیری از سوءاستفاده کردن کشورها از استانداردهای بهداشتی به عنوان یک مانع تجارت، اقدام به تعیین اصول و ضوابطی نموده است که با رعایت این اصول، تنظیمی و اعمال استانداردها قاعده‌مند می‌شود. چنانچه دولتی استانداردها و مقررات بهداشتی وارداتی شدیدتری نسبت به استانداردهای موجود بین‌المللی اتخاذ کند و کشور صادرکننده متأثر، آن را با منظورهای حمایت‌گرایانه تلقی نماید، توجیه چنین استانداردهایی می‌تواند از طریق سازوکار حل اختلاف سازمان جهانی تجارت مورد اعتراض قرار گیرد. این رویه بارها مورد استفاده قرار گرفته است، پس اینطور باید گفت که در مواردی که کشورها از اصول تعیین‌شده تخلف می‌نمایند، به نظام حل و فصل اختلافات مراجعه می‌شود و این نظام ضمانت‌اجرای لازم را برای رعایت مفاد توافق‌های انجام‌شده فراهم می‌آورد.

در راستای این بحث و مطالب ارائه شده می‌توان به مواردی به شرح زیر اشاره نمود:

۱- نظامی که در تعیین و اعمال استانداردها در سازمان جهانی تجارت وجود دارد، عملاً به یک نظام جهانی بدل شده و تقریباً همه کشورهای جهان از آن پیروی می‌کنند و به همین جهت به نظام غالب در این زمینه بدل شده و تأثیر خود را بر تجارت بین‌الملل به جا می‌گذارد، لذا بر فعالین اقتصادی کشور است که نسبت به شناخت سازوکارهای موجود اقدام نمایند و با شناخت این سازوکارها از امکاناتی که نظام مذکور در اختیار آن‌ها می‌گذارد، استفاده نمایند و کالاهای خود را در هماهنگی با نظام فعلی، تولید و روانه بازارهای جهانی نمایند. آنچه تحت عنوان نظام تعیین و اعمال مقررات فنی و استانداردهای بهداشتی و بهداشت گیاهی ذکر شده، عملاً غیر قابل اجتناب است، لذا واحدهای تولیدی باید تمام تلاش خود را در جهت نائل شدن به سطوح تعیین‌شده در مقررات فنی و استانداردها بهداشتی و بهداشت گیاهی به کار گیرند. بر این اساس رسیدن به سطح کیفیت بالاتر در بسیاری از موارد یک انتخاب نیست، بلکه یک ضرورت انکارناپذیر است.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

References

1. Rasti M. Identification of sanitary and phytosanitary measures (SPS) of Iran in line with import management and accession to WTO. Tehran: Publications of the Business Studies and Research Institute 2015. p.1. [Persian]
2. Button C. The power to protect: Trade, health and uncertainty in the WTO, studies in international trade law. Oxford, Portland and Oregon: Hart Publishing; 2004. p.9-10.
3. Sykes AO. Regulatory protectionism and the law of international trade. University of Chicago law School, Chicago Unbound. 1999; 66(1): 1-46.
4. Office of the Plenipotentiary Trade Representative of the Islamic Republic of Iran. Market access unfinished business post: Uruguay round. Translated by Hassan Zare M, Seyedi M, Kamali Ardakani M, Moradpour F, Nasiri M. Tehran: Publishing Company of Iran Commercial Publishing Company; 2018. p.125. [Persian]
5. Cambridge University. The Legal Texts: The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press; 2010. p.208.
6. Secretariat of the World Trade Organization. Technical note on the accession process: List of explanatory topics related to sanitary and phytosanitary measures and technical barriers to trade. Translated by Seyedi M. Tehran: Publishing House of Iran Trading Publishing Company; 2013. p.108. [Persian]
7. Vice President of Research and Education of the Foreign Trade and International Economy Research Group (under the supervision of the Ministry of Mining Industry and Trade). The interaction of trade and environment in the world according to the attitude of the World Trade Organization (case study of Iran). Tehran: Publishing Institute of Business Studies and Research; 2017. p.158. [Persian]
8. WTO. 2005, World Trade Report 2005: Exploring the links between trade Standards and the WTO. 1st ed. Geneva: WTO Publications; 2005. p.162.
9. WT/DS26/R/USA. Panel Report on EC-Hormones (Canada), WTO document WT/DS48/R/CAN. Para.8.39.
10. Panel Report on EC-Hormones (US), WTO document. Para.8.36.
11. WTO. WTO Agreements Series: Saintry and Phytosaintary Measures. 2nd ed. Geneva: WTO Publications; 2010. p.87.
12. Epps T. International trade and health protection: A Critical Assessment of the WTOs SPS Agreement. Cheltenham: Edward Elgar; 2008. p.121, 203.
13. WTO. Appellate Body report, EC-Hormones. para.164.
14. WTO Appellate body report, Australia-Salmon. paras.121.
15. WTO Appellate body report, EC-Hormones. para.186.
16. WTO Appellate body report, EC-Hormones. para.188-191.
17. Ming M. Autonomy in setting appropriate level of protection under the WTO law: Rhetoric or reality? Journal of International Economic Law. 2010; 13(4): 1077-1102.
18. World trade organization and world health organization. 2002, WTO Agreements and public health- a joint study by the WHO secretariat. Geneva: WTO, p. 11
19. WTO appellate body report, Australia- Salmon, Para. 178
20. WTO. How to Apply the Transparency Provision of SPS Agreement. A handbook prepared WTO Secretariat. 2nd ed. Geneva: WTO Publications; 2012. p.171-177.
21. UNCTAD. 2012, Course on Dispute Settlement. Module 3.9 on SPS Measures. 3rd ed. New York: United Nation Publication; 2012. p.128-131.